

ACANTHOCEPHALA

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kmen ACANTHOCEPHALA (vrtejší)

- endoparazité zažívacího traktu (střevo) obratlovců
- asi 1100 druhů (hlavně u sladkovodních ryb a ptáků)
- výrazná adaptace k parazitismu
- příbuzní s viřníky (Rotifera) - Syndermata

Morfologie

- válcovité tělo (1 mm - 60 cm)
- povrch těla:
  - glykokalyx (zvětšen přítomností krypt)
  - **syncytiální tegument** (elektrodenzní materiál = intracelulárně umístěná „vnější kostra“)
  - kanálky lakunárního systému (rozvod živin)
- 2 vrstvy svalů (vnější okružní, vnitřní podélná)

Tělo rozděleno na 2 části:

A. Praesoma (přední část)

- proboscis (chobotek)
- krček
- chobotková pochva
- lemnisky
- mozkové ganglium

metasoma

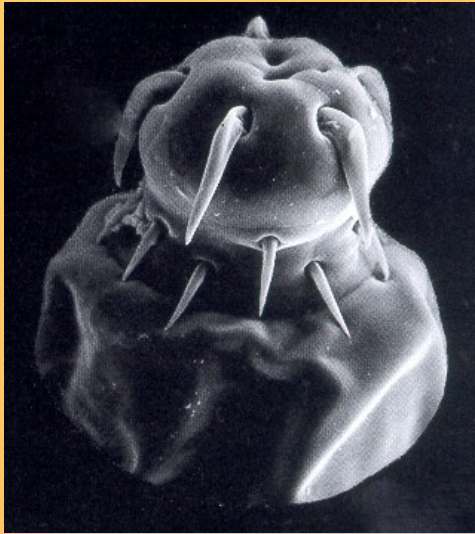

praesoma

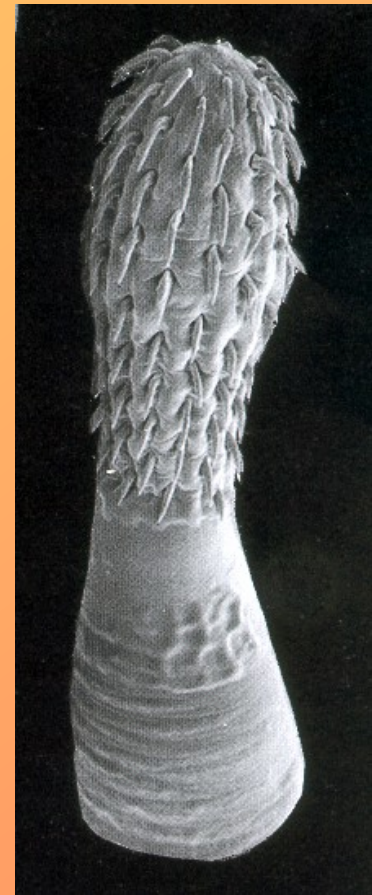
Proboscis - zatažitelný chobotek ozbrojený háčky (tvar, počet a rozmístění → determinační znak

- přichycovací funkce + příjem živin

Uchycení na stěně střeva - dočasné (neperforující druhy) nebo permanentní (perforující druhy).

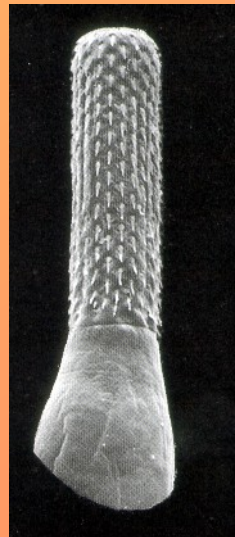
*Neoechinorhynchus
rutili*

Polymorphus minutus

Filicollis anatis

Paratenuisentis ambiguus

Krček - mezi chobotkem a vlastním tělem, bez háčků.

Chobotková pochva - svalový váček, ochrana a pohyb chobotku

Lemnisky - většinou párové, táhnou se po stranách chobotkové pochvy (sekreční fce nebo mechanismus pohybu chobotku?)

Zatahování chobotku - svaly

Vychlípení chobotku - využití hydraulického tlaku tekutiny z lemnisků a lakunárního systému.

B. Metasoma (vlastní tělo)

- tělní dutina (pseudocoel) s ligamentovými vaky
- pohlavní orgány
- vylučovací systém

Trávicí soustava

- chybí
- příjem potravy → povrchem těla (povrchové krypty + lakunární systém)

Nervová soustava

- nervové ganglium uvnitř chobotkové pochvy
- u párové genitální ganglium v zadní části těla (inervuje vývodní cesty pohlavního aparátu)

Vylučovací soustava

- protonefridiální typ s plaménkovými buňkami; vyústuje do vývodů reprodukční soustavy
- A. Dendritický typ - centrální kanál s bočními rozvětvenými kanálky do kterých ústí plaménkové buňky
- B. Váčkovitý typ - měchýřek, do kterého přímo ústí plaménkové buňky

Pohlavní soustava

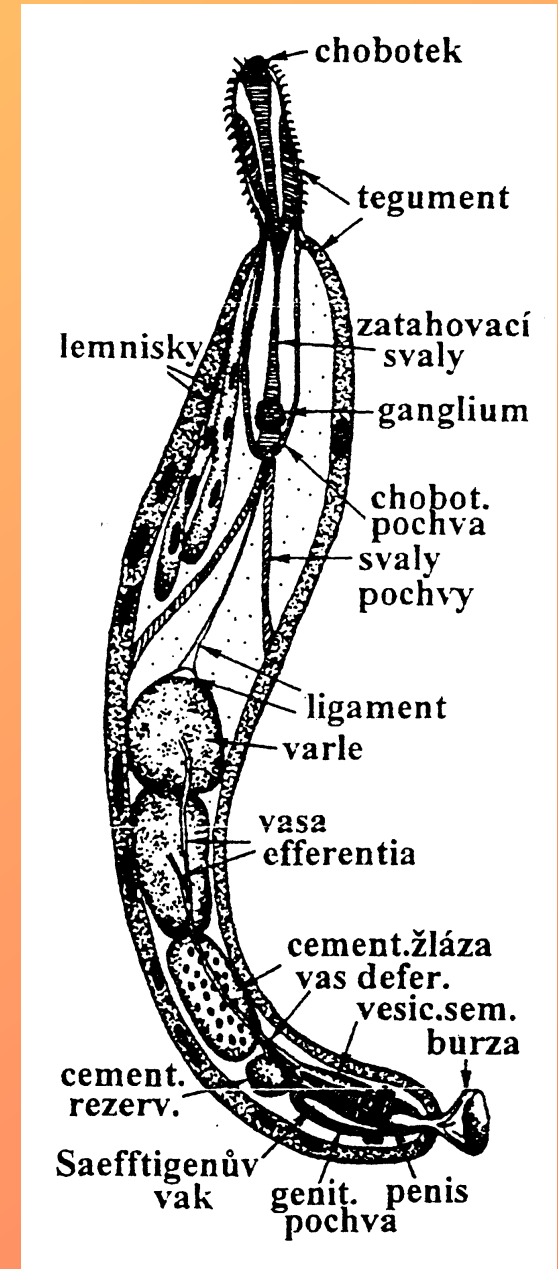
- gonochoristi s výrazným pohlavní dimorfismem (velikost těla, otrnění chobotku)

Vývoj

- biohelminti
- MH = členovci (korýši - vodní zástupci, hmyz - suchozemské druhy)
- parateničtí hostitelé (obratlovci - ryby)

Samčí pohlavní soustava

- 2 testes
- vasa efferentia
- vas deferens
- vesicula seminalis
- cementové žlázy (uzavření pohl. otvoru samičky)
- cementový rezervoár
- Saefftigenův vak (pohyb burzy)
- pyriformní žlázy
- penis
- kopulační burza (pomocný kopulační orgán)

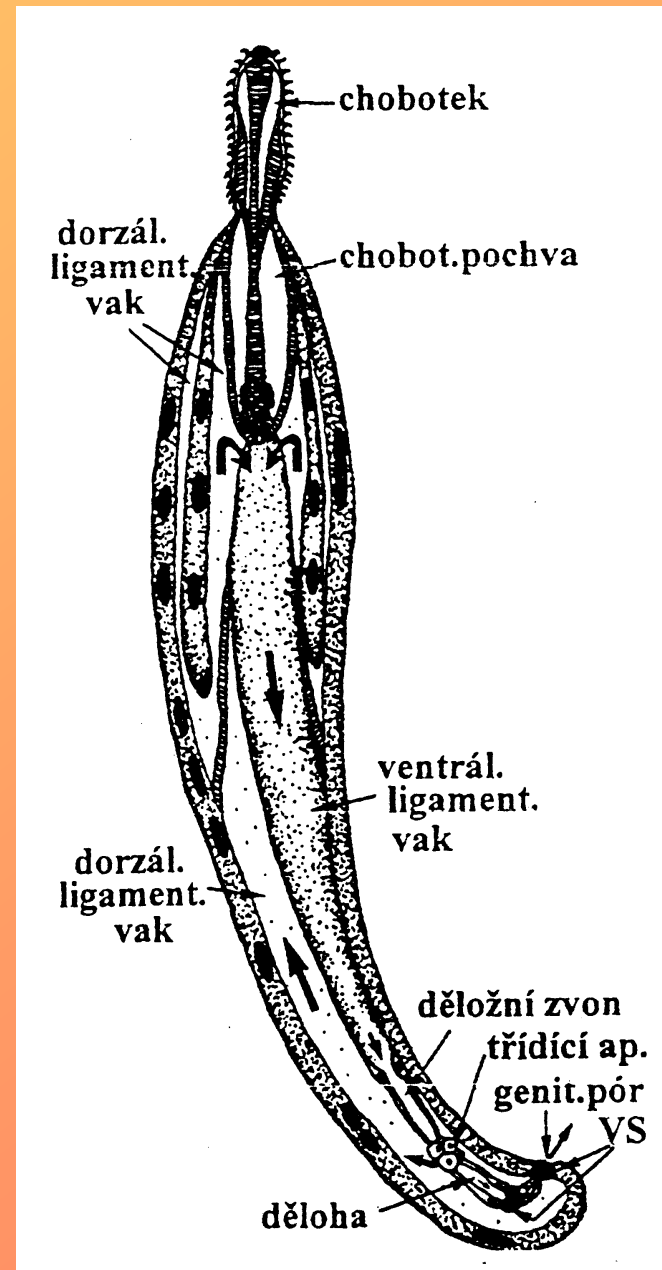

Samičí pohlavní soustava

!V době pohlavní zralosti neexistuje ovarium!

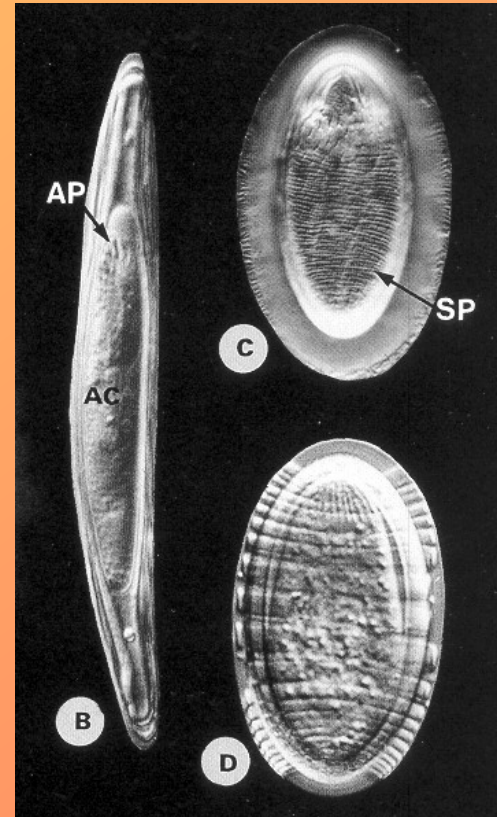
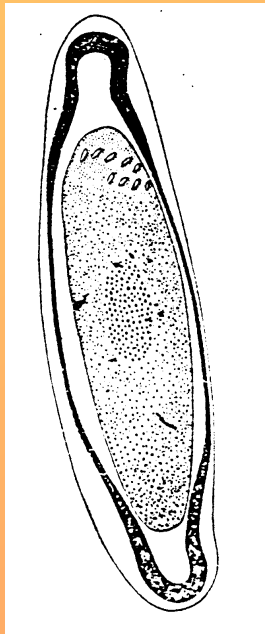
- vaječník se rozpadá v ovariální koule (tvorba oocytů → vývoj vajíčka probíhá v tělní dutině)
- ligamentový vak s vajíčky
- děložní zvon + třídící aparát (selektivní průchod zralých vajíček)
- děloha
- vagina
- genitální pór

Ontogenetická stadia vrtejšů

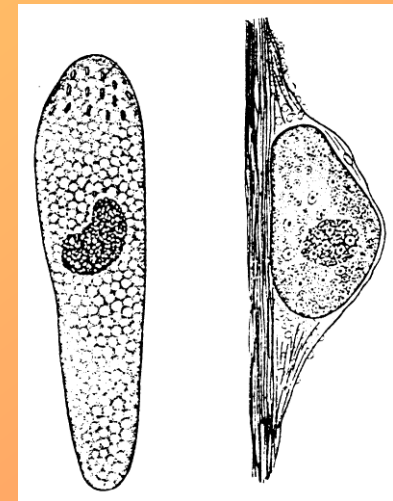
1. Vajíčko

- obsahuje zformovanou larvu (akantor) → infekční pro MH (pokračování vývoje)

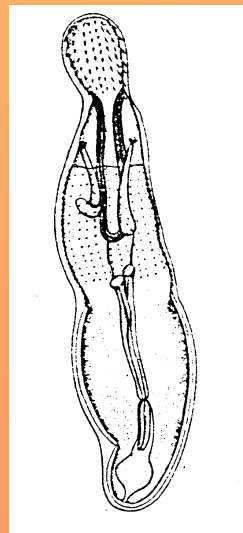
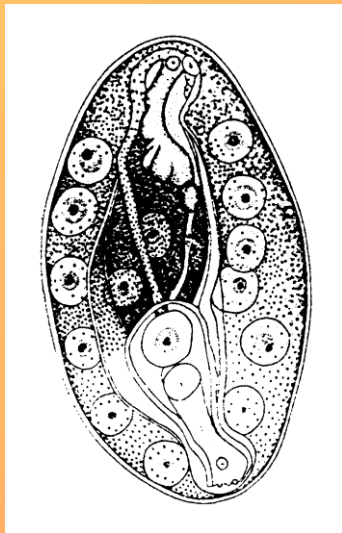

2. Akantor (= 1. larvální stadium)

- oválný tvar, larvální háčky a trny
  - průnik stěnou střeva do tělní dutiny
- MH → okrouhlá forma bez háčků a trnů

3. Preakantela (= 2. larvální stadium)

Na konci vývoje - všechny orgány jako dospělec

Tvorba základů orgánů

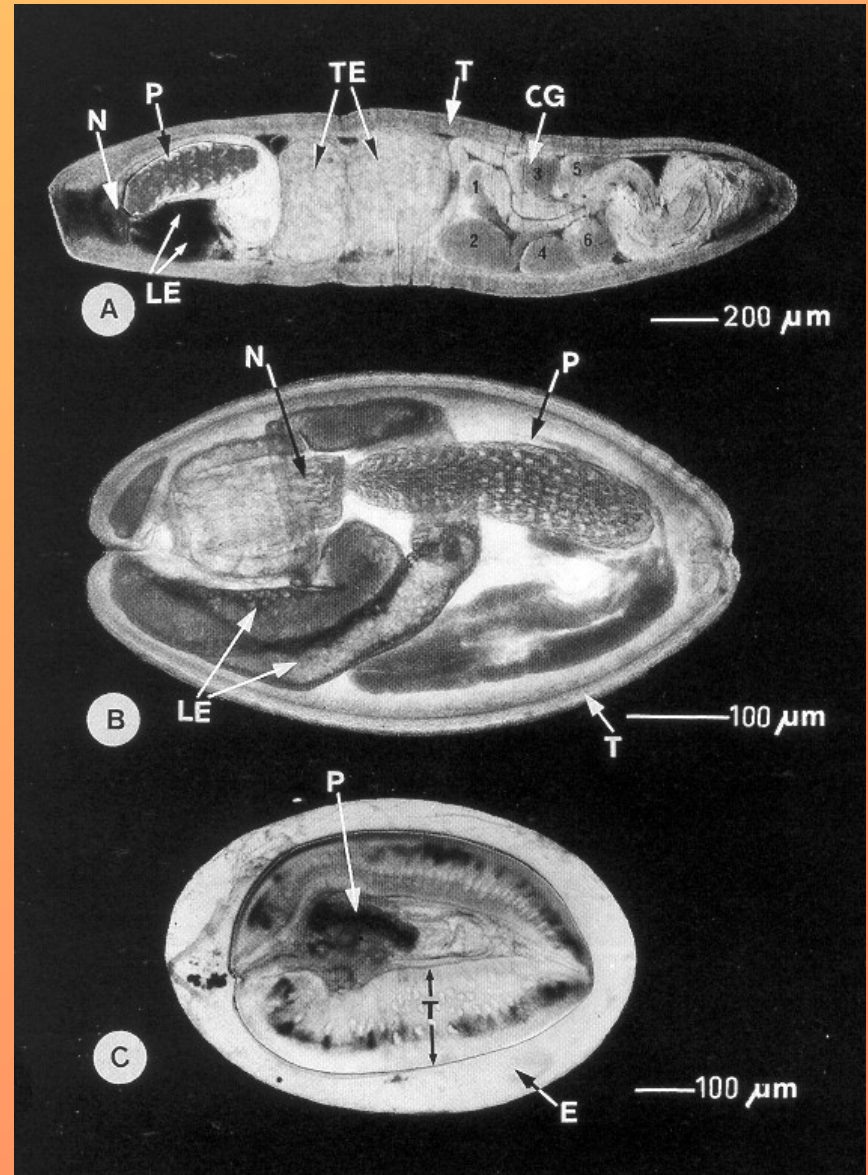
4. Akantela (= 3. larvální stádium)

- proces encystace → **cystakant** = infekční pro DH

Acanthocephalus anguillae

Fillicolis anatis

Moniliformis moniliformis

Přehled hlavních skupin

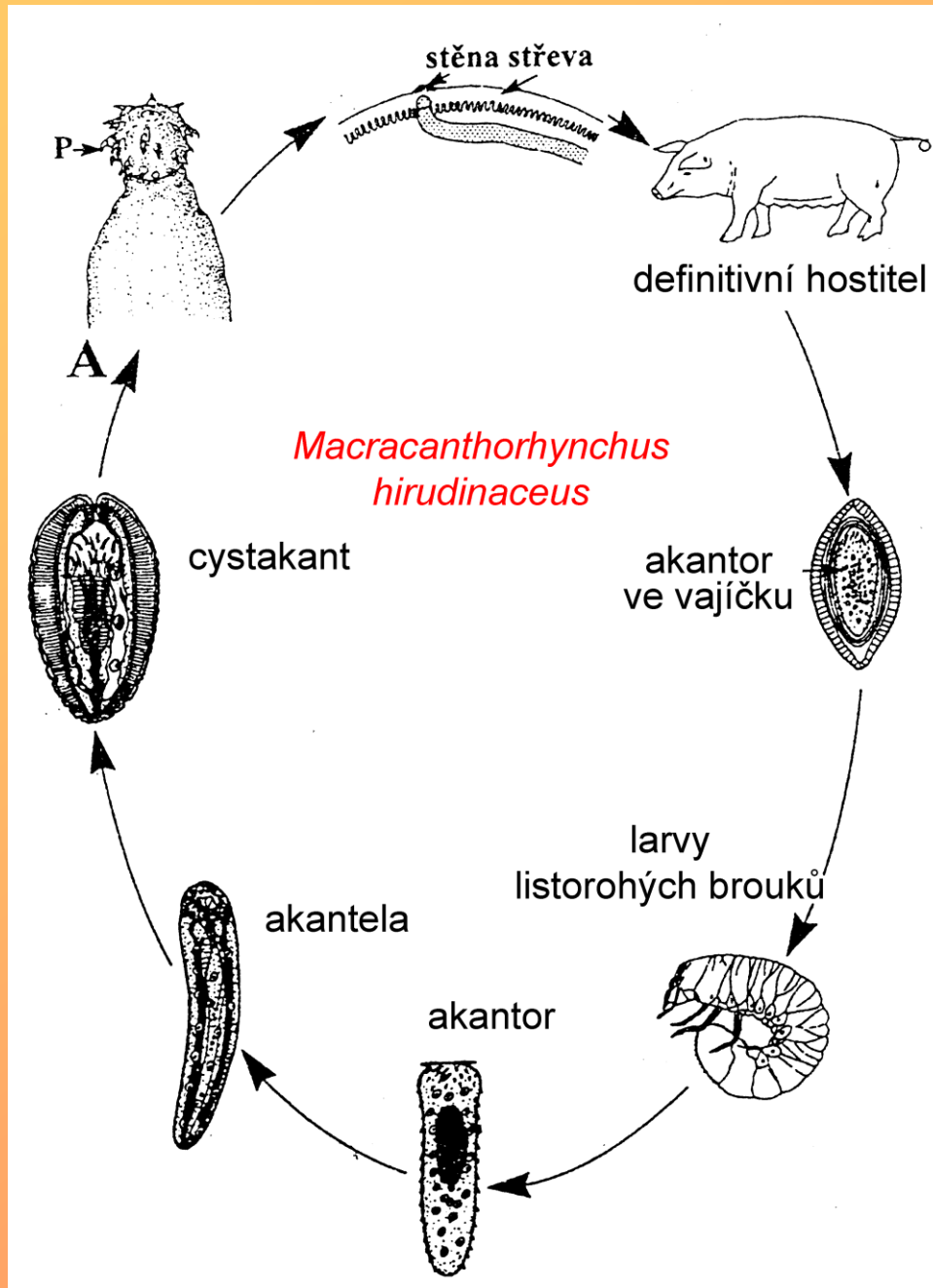
Třída: Archiacanthocephala

- cizopasníci suchozemských hostitelů
- tělo bez trnů
- 8 cementových žláz u samců

Řád Oligacanthorhynchida

Macracanthorhynchus hirudinaceus (vrtejš veliký - až 60 cm)

- VC: MH = larvy (ponravy) a imaga broků - chroust (*Polyphylla*), listokaz (*Anisoplia*), zlatohlávek (*Epicometis*)
DH = prasata, psi, opice, člověk (nákaza: Thajsko - brouci jako lék proti orchitidě nebo pojídání brouků po krátkém opečení)

Řád Moniliformida

Moniliformis moniliformis (vrtejš krysí)

- VC: MH = brouci, švábi (*Blaps*, *Periplaneta*)

DH = hlodavci, pes, člověk (geopolitní nákaza)

Třída Palaeacanthocephala

- vodní obratlovci
- tělo často otrněno, háčky v dlouhých řadách

Řád *Echinorhynchida* - bez gigantických jader v tegumentu

Pomphorhynchus laevis - oranžové zbarvení, kulovitě zduřelý

krček (bulbus), krátké lemnisky

- VC: MH = blešivci (*Gammaridae*)

DH = sladkovodní ryby

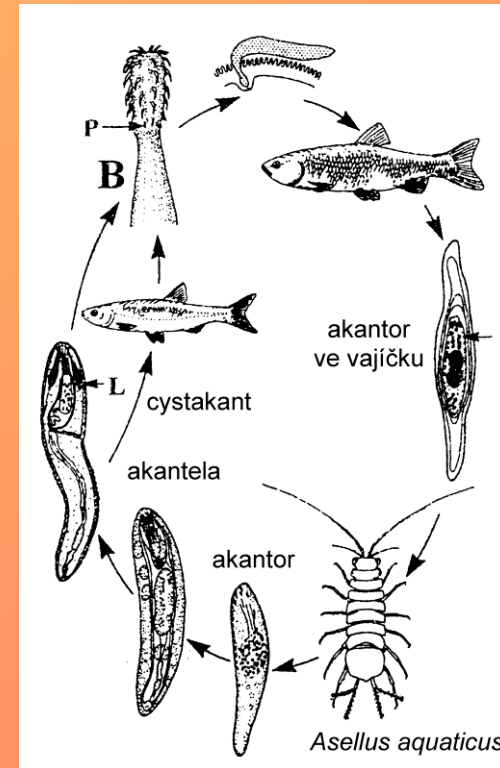
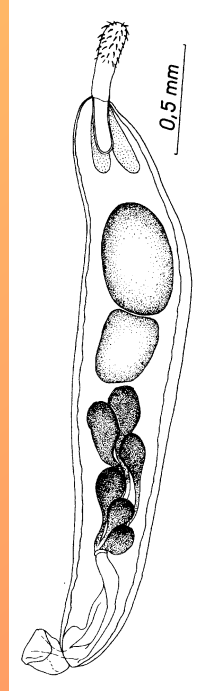
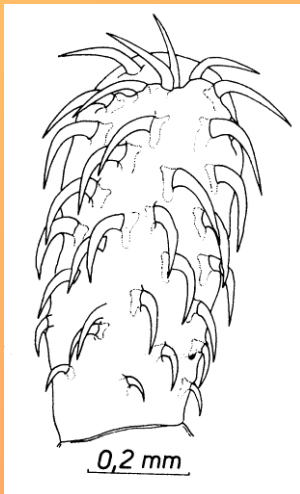
Acanthocephalus lucii - háčky v podélných řadách, ve střední části chobotku jsou háčky větší

VC: MH = *Asellus aquaticus*

DH = sladkovodní ryby

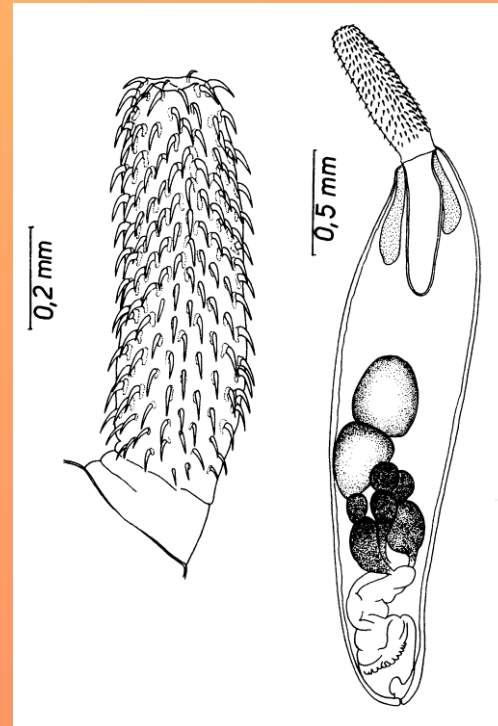
Acanthocephalus anguillae - háčky v podélných řadách, v přední části chobotku jsou háčky větší

Acanthocephalus ranae

- cizopasník skokanů

Echinorhynchus truttae - nervové ganglium leží uprostřed chobotkové pochvy, háčky stejné velikosti a tvaru v podélných řadách, samice 2x větší než samci

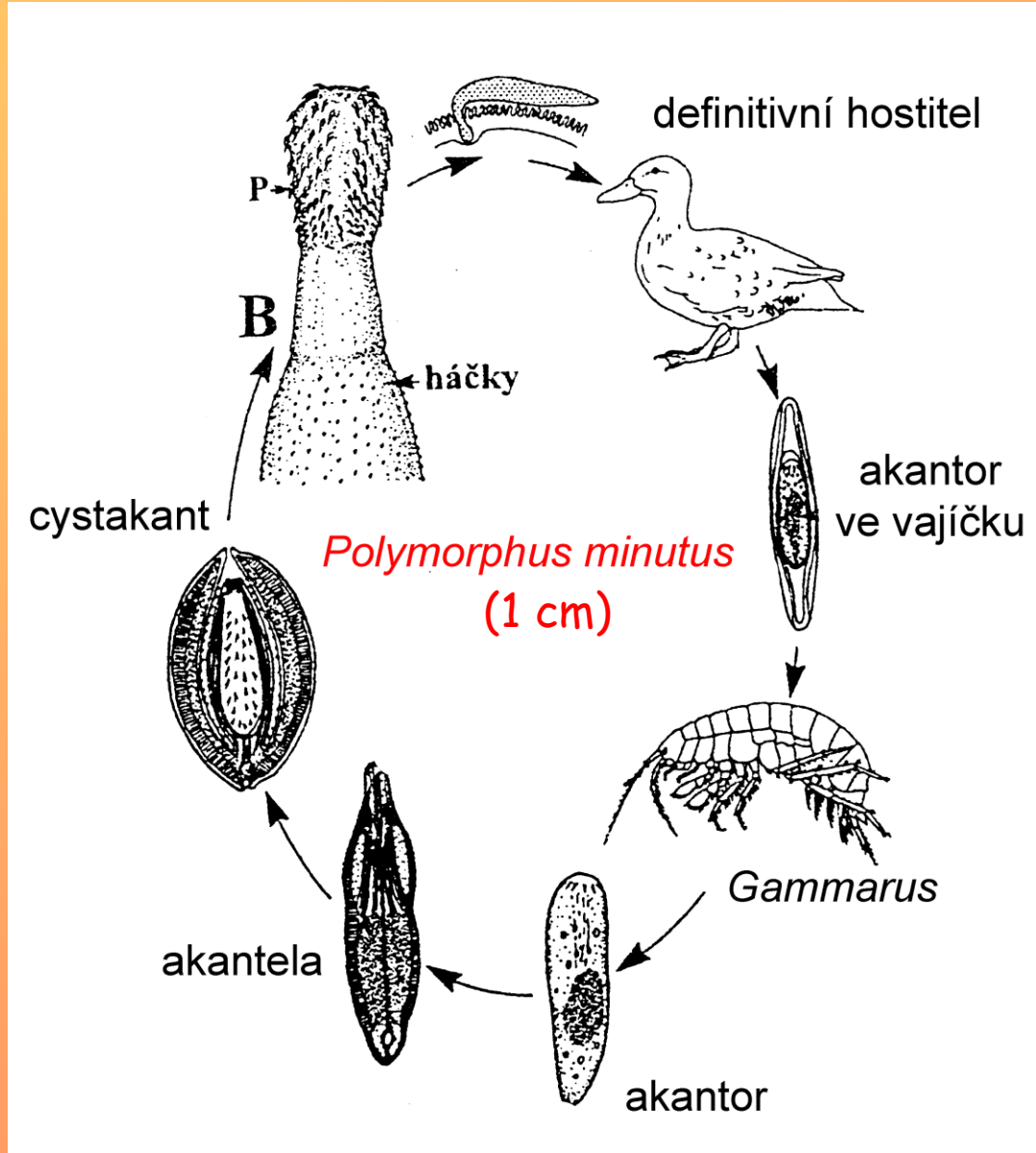

Řád Polymorphida

Polymorphus minutus

MH = blešivci (Gammaridae)

DH = vodní drůbež

Třída Eoacanthocephala

- malý počet háčků
- obrovská tegumentární jádra

Řád Neoechinorhynchida

Neoechinorhynchus rutili - kulovitý chobotek + málo háčků ve spirále

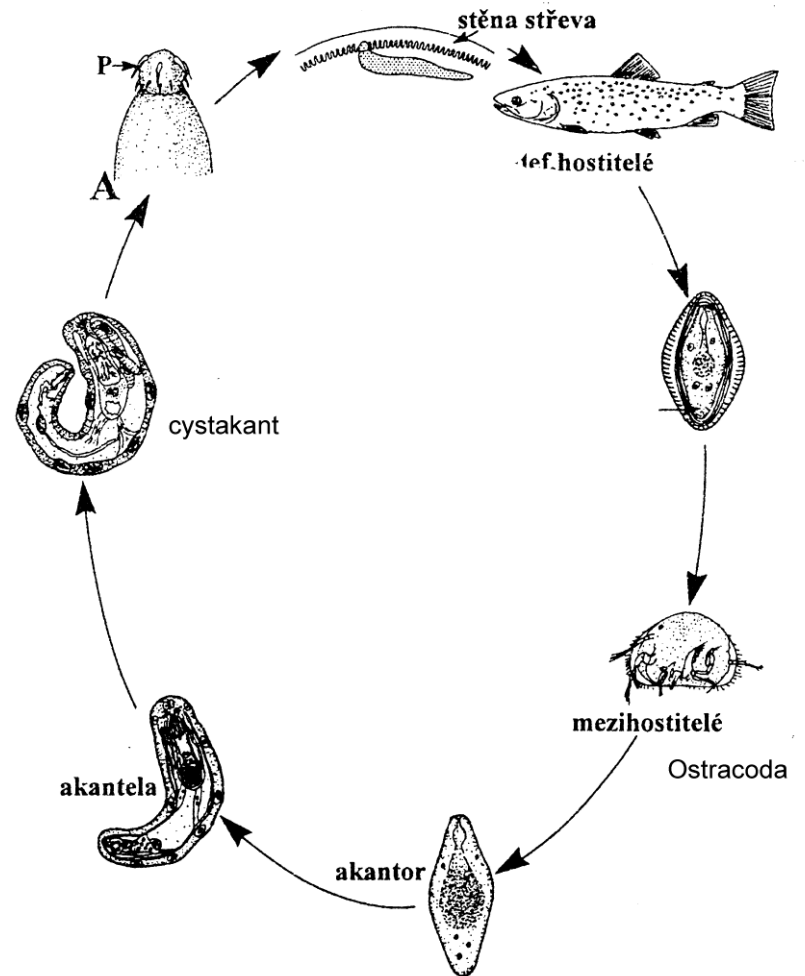
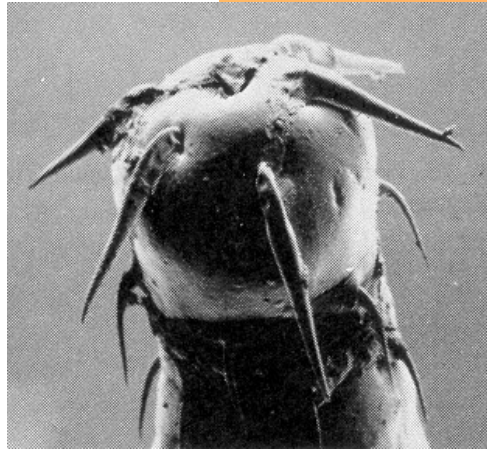
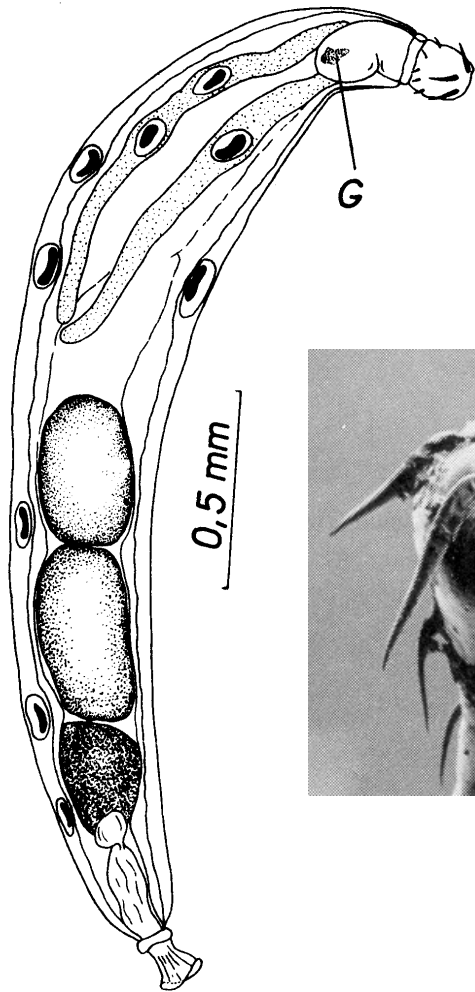
- VC: MH = lasturnatky (Ostracoda)

parateničtní hostitelé = larvy střechatek

DH = kaprovité ryby (neoechinorhynchóza; prevence-

vysoušení dna + pálené vápno po výlovu)

Neoechinorhynchus rutili

Třída Polyacanthocephala

- cizopasníci ryb a krokodýlů
- otrněné tělo

